کۆمەڵکوژی و جۆرەکانی ... شیوا میرەکی

کۆمەڵکوژی یان "ژینۆساید" یەکێکە لە گرینگترین تاوانە نێودەوڵەتییەکانە کە کاریگەرییەکی قووڵ و بەرفراوانی لەسەر ویژدانی کۆمەڵگای مرۆڤایەتی هەبووەو تا ئێستا چەندین نەتەوەو کەمینە لە شوێنە جیاجیاکاندا بوونەتەوە قوربانی ئەم تاوانە شۆڤینی و دڕندانەیە.
وشەی کۆمەڵکوژی یان ژینۆساید لە بنەمادا وشەیەکی لاتینەو لە دوو وشەی یۆنانی(Genos) بە مانای ڕەگەز، تاقم یان گرووپێکی مرۆڤ پێکهاتووە، ئەم وشەیە لە زمانی فارسیدا وەکوو "نسلکشی"، "کشتار جمعی" و "نسلزدایی" باسی لێکراوە.، بەڵام پێدەچێ "نسلکشی" لە واتای ژینۆساید نزیکتر ببێت، هەر چەند پێویست ناکات بۆ ئەوەی ئەم تاوانە شۆڤینییە ڕوو بدات دەبێ حەتمەن کۆشتنی تێدا بێ و تەنیا بە کوشتن و قەڵاچۆکردنی خەڵکێک، نەتەوەیەک یان هەر دەستەو کۆمەڵێک ژینۆساید روو بدات، بەڵکوو تواندنەوەو بێ شوناسکردنیش، جورێک لە ژینۆسایدو لەناوبردنە.
ئەگەر ژینۆسایدو لەناوبردنی جەستەیی بە ئاشکراو بێڕەحمانە و بێ بە شاراوەیی روو دەدات و ڕەنگە بەرەنگاربوونەوەی بکرێت، ئەوە ژینۆسایدی نەرم یان خشۆک، هێدی هێدی بارودۆخێکی وا بە سەر قوربانییەکانیدا دەسەپێنێ کە بە خۆیان بەرەو لەناو چوون بڕۆن و لە ئاکامدا بە بێ تۆندوتیژی بەرچاو، هەمان ئاکامی قەڵاچۆکردن بەدی بێنێ.

ڕافائێل لێمکین، یاسانووسی لەهستانی، وەکو یەکەمین کەس کە وشەی کۆمەڵکوژی بەکار هێنا، ئەم تاوانەی بەم چەشنە واتا کردەتەوە؛ "لە ناو بردنی خێڵ یا نەتەوەیەک"
دیارە مەبەست لە کۆمەڵکوژی پاکتاوکردنی خێرای یەک نەتەوە نییە، بەڵکو مەبەست لە کومەڵکوژی بەڕێوەبردنی گەڵاڵەو پلانێکە کە زنجیرە کردارێکی بەربڵاو جۆراوجۆر لە خۆدەگرێتەوەو بنەما سەرەکییەکانی ژیانی نەتەوەیەک یا کەمینەیەک، بەرەو وێرانی و کاولکردن دەبات تا لە ئاکامدا بتوێتەوەو بە جۆرێ لە جۆرەکان لەناو بچێت، مەبەست لەو پلانە ئەوەیە کە ڕێکخراوە رامیاری و کۆمەڵایەتییەکان، چاندو کولتوورییەکان و هەستی پێکەوەبوونی ئەو گرووپە لەناو بچێت، هەروەها لە ناوبردنی ئاسایشی کەسایەتی،

ئـــازادی، کەرامەت و هەروەهـا ژیـــانی کەســانێکی پەیوەندیــدار بەم نەتەوە و گرووپانەوە.

لەدەستووری دادگای سزای نێودەوڵەتی تایبەت بە یوگسلاڤیای پێشوو، رواندا و دەستووری دادگای سزای نێودەوڵەتی لاهای، کۆمەڵکوژی وەکو تـــاوانێکی مەترســـیدار بە ئاســـایشی مرۆڤـــایەتی ناســـێندراوەو تاوانبارەکـــانی لە بەرانبەر کۆمەڵگـــای نێـــودەوڵەتی بە بێ لەبەرچاوگرتنی هەر چەشنە حەسانەیەکی سیاسی یان هەر حەسانەیەکی تر، بەرپرسیارن و جێخت لە سزادانیان کراوەتەوە.
ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان لە یەکەم ساڵی چالاکی خۆیدا، بە هۆی زۆربوونی رادەی رووداوی کۆمەڵکوژی لە دونیادا، بڕیارنامەی ژمارە 1 – 96 لە دێسەمبەری 1946دا لەسەر بە تاوان ناساندنی کۆمکوژی دەرکردو رایگەیاند ؛ کۆمکوژی بە پێی یاسای نێودەوڵەتی تاوانێکی قورسەو کۆمەڵگای پێشکەوتوو بەم تاوانەو تاوانبارەکانی شەرمەزار دەکات.

وەکو چەند نموونە لەم کارەساتانە ئەتوانین ئاماژە بە کۆمکوژی _182000کەسی مەدەنی لە کوردەکانی باشوور لە پرۆسەی ئەنفالی بەعس و هەروەها کیمیابارانی 5000 کەس لە خەڵکی شاری هەڵەبجە، بە دەستی بەعس و قەڵاچۆکردنی شیعەکانی باشوورو هەروەها کاولکردنی شارو شارۆچکەکانی کوردستان و قەڵاچۆکردنی کوردەکانی باکوور بە دەستی رەگەزپەرەستانی کەمالیست و نکۆڵیکردن لە شوناسی کورد لە سووریا بەدەس پاشماوەکانی میشێل ئەفلەق و کوڕانی ئەسەد، رێگەنەدان بە وەرگرتنی رەگەزنامەو ناسنامەی کوردەکان لە سووریاو هێرشی دڕندانەی داعش لەسەر خەڵکی بێتاوان، ئەمانە هەمووی نموونەی بەرچاون کە دەکرێ بە روونی سکاڵایان لە سەر بەرز بکرێتەوەو ویژدانی مرۆڤ بەرەنگاری بێتەوە، بەڵام هاوکات لەگەڵ ئەم کارەساتانەدا کە دەکرێ لە ژێر ناوی ژینۆساید یان کۆمکوژیدا باسیان لەسەر بکرێ زۆر کرداری دیکە هەن کە بە پاکتاوکردنی نەتەوە، رەگەز، ئایین، زمان، بیروڕای سیاسی یان هەر تاقمێك کەڵکیان لێ وەربگیرێ و توندوتیژی تێدا بەدی ناکرێ، بەڵام وەکو ئەم کردەوە دڕندانە نایەنە بەرچاو، بەڵام لە کۆتاییدا هەمان ئاکامی سڕینەوەو لە ناوبردنی گرووپە قوربانییەکە لێدەکەوێتەوە.

ئاسمیلاسیون یانە تاواندنەوەی گرووپێك بە شوناسی جیاوازەوە لە نێو گرووپێکی دیکەدا لە رێگەی باڵا دەستی هەژموونەوە، یانە پاکتاوکردن و لە ناوبردنی گروپێك بە شێوەیەك نەرم و نادیار، بە ئەم مەبەستەش یەکێك گرینگترین ئامانجەکان زمانە، بۆ نموونە کاتێك کە زمانی میللەتێك یاساغ بکرێت و بە کار نەبرێ، دیارە ئەو زمانە

ئەكەوێتە بەر مەترسی كاڵ بوونەو□و□ بگرە لەناوچوون، روونە كاتێ زمـانی نەتەوەیەك لەنـاو بچێ سـڕینەوەی مێـژووی و یـادەوەری ئەو نەتەوەیە زۆر ئاسانتر دەبێتەوە.

كاتێ كە تەواوی كەڵك وەرگرتنی مرۆڤی كورد لە زمانی دایكی تەنیا لە قسەكردنی رۆژانەدا بێ و پاڵپشتی نووسین و پەروەردەو بیركردنی لە گەڵ نەبێت وشەكان لە بیر دەچنەوە و ئەو زمانە وردە وردە بەرەو گۆڕان نێگەتیق و تەنانەت لەناوچوون ئەچێ.، گاڵتەو سووكایەتیكردن بە زمـــان، ئەبێتە هۆی هەـــستی خۆ بە كەم زانیـــن، ئەو رەوتە تـــا رادەیەك بەرەو پێشـــدەچێ كە رێگە خۆشكەر دەبێـــت بۆ هەَژمـــوونی دەسەڵاتی باڵادەست و دور كەوتنەوەو تەنانەت نكۆڵیكردنی تاك لە ناسنامە و شوناسی سەرەكی خۆی.

كاتێ كە مر□ق ل□ گەڵ مناڵی بە زمانێ جگە لە زمانی زگماكی قسە دەكات و زمانێ كە بیری پێدەكاتەوە، جیا لە زمانی خۆیەتی ئەو كەسە ئاسیمیلە كراوەو شوناسی خۆی لە بیر چۆتەوە.
بە پێی بڕگەی 1و2 پەیماننامەی پێشگرتن لە كۆمكوژی و سزادانی و هەروەها بڕگەی شەشی دەستووری سەرەكی دادگای سزای نێودەوەڵەتی هەر چەشنە كردەوەیەك كە بە مەبەستی پاكتاوكردن نەتەوەیەك یان بەشێك لە یەك نەتەوە یان گرووپێكی ئەتنیكی و قەومی، ئایینی، سیاسی و یان هەر تاقم و گرووپێكی تر یان دابینكردن و داسەپاندنی دۆخێك كە ئەم گرووپانە بەرەو لە ناو چوون ببات كۆمكوژیەو تاوانێكی قورسی نێودەوەڵەتییە.

هەر چەشنە گۆشارێك یان داسەپاندنی هەر دۆخێكی نالەبار بۆ ئەوەی تاقمێك لەناو بچێ كۆمكوژی و ژینوساید دێنە ژمار.
كە وابـــوو دەكـــرێ هەر جۆرە كردارێكـــی نەرم و خشۆك، بە ئاراســـتەی رێگەنەدان بە پەروەردەو پەرەپێـــدانی كولتـــوورو شوناســـی بنەمـــایی گرووپێك و هەوڵی سڕینەوەو لە بیر بردنەوەی، وەكو كۆمەڵكوژی نەرم و خشۆك پێناسە بكرێ.
بەچاوخشاندنێك بە رواڵەتی شارێك و سیستمی پەروەردە لەو شارەو لە كومەڵگاداو رامانێكی قووڵ و ویژدانی لە سیمای كۆمەڵگادا دەكرێ نمـوونەی ئەم تـاوانە نەرم و خشۆكە بۆ هێـدی هێـدی پاكتـاوكردنی نەتەوەیەك هەست پێ بكرێ.

سنه/شاری قوروە
شیوا میرەكی